

Kompiyotor bilen Terjime Sistemleri

Dr.Murat ORHUN

Kompiyotor Bilimleri Bölümü
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Uyghur Akademisi 2010, İstanbul

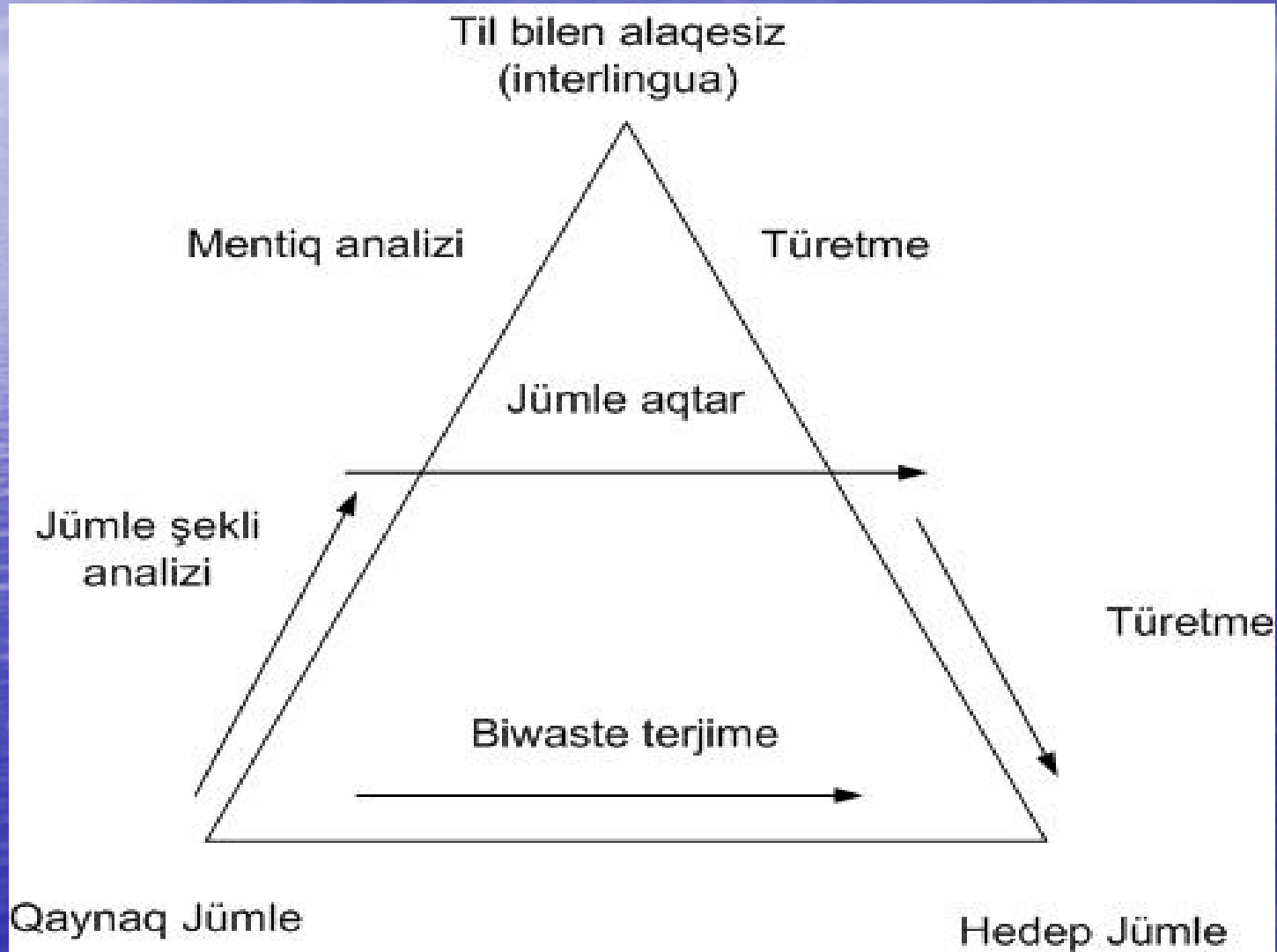
Mukemmel Terjime(FAHQT)

- Terjime hich bir insanning yardimi bolmay kompiyotor bilen biwaste qilinishi kirek.
- Terjime qilin'ghan jümleler choqum eslidiki jümlining menisine uyghun we rawan bolishi kirek.
- Herqandaq sahadeki jümleler bolsimu terjime qilisi kirek (siyaset,tibabet,maqle).

İşlitiliwatqan Terjime Sistemleri

- Addi terjime, pütün jümlelerni terjime qilalmisimu, tima heqqide mezmun bireleydu (google translator).
- Aldi bilen terjime qilinmaqchi bolghan pütün höjjet kompiyotor bilen terjime qilinidu, kiyin insan küchü bilen tüzeltilidu.
- Mehsus bir sahadeki höjjetlerni terjime qilidighan sistemler, hava melumati, dara(ilaç) bilgiler.
- Hich biri FAHQT emes!.

Terjime Usulları

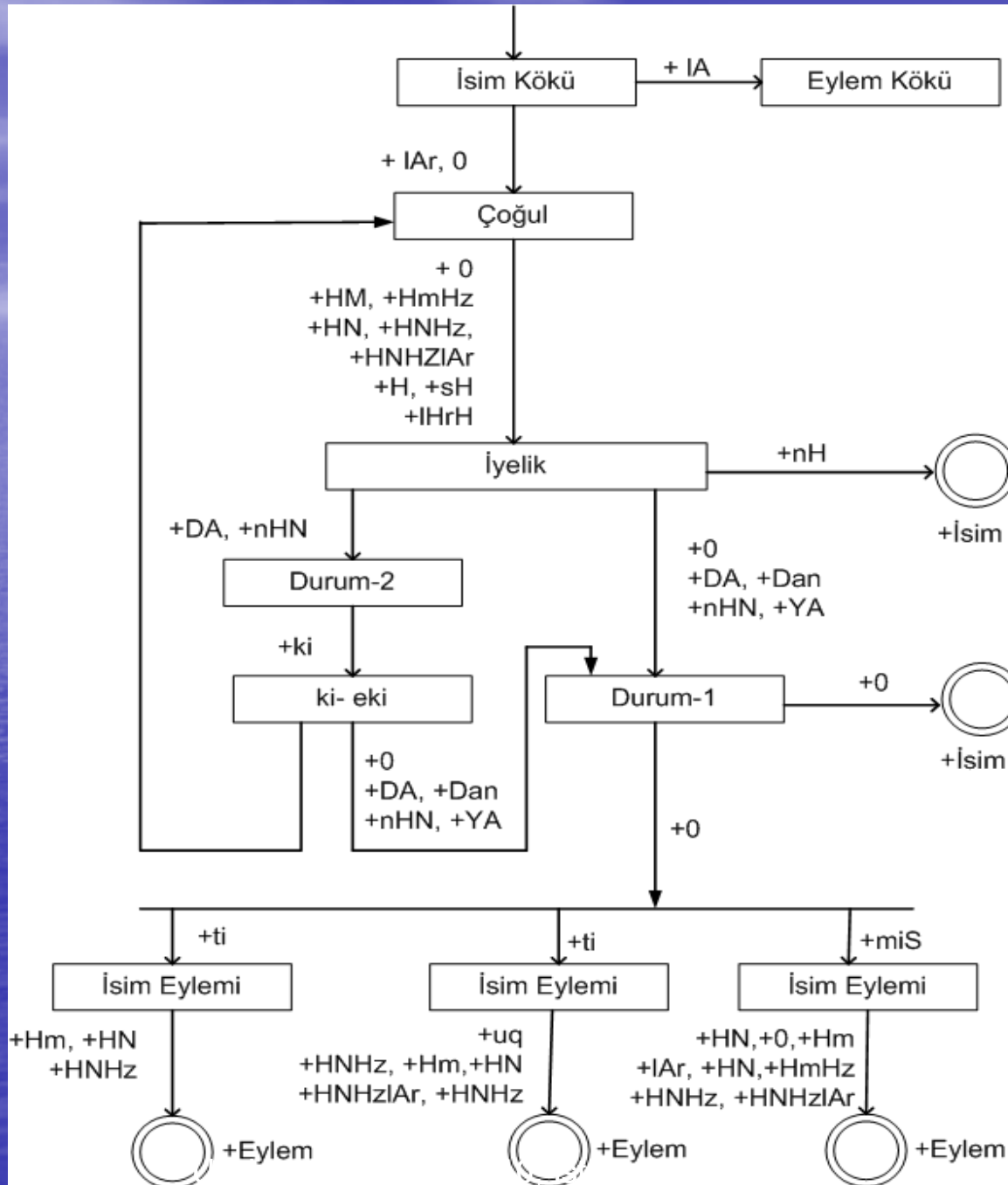

Uyghurchidin Türkçige Terjime Sistimi

- Jümle shekilleri oxshash
- Cheksiz qoshumche bilen türlineleydu
- Cheksiz söz türlügili bolidu
- Uyghurce: **Taghdikilerningkimish**
- Turkcke: **Osmanlılaştıramadıklardancasına**
- İngilizceden bundak kop qoshumche yoq

Morphologiyelik Aanaliz

- Qoshumchilar bilen turlengen tillar üçün, aldi bilen morphologiyelik analiz yipilishi kirek.
- Morhologiyelik analiz qilghuchi program.
- Türkçe, Yaponche, Finlandiye'che İngilizche ve Uygurche.

Uyghurche Analizler

- kelem
- kelem+Noun+A3sg+Pnon+Nom
- kelemler
- kelem+Noun+A3pl+Pnon+Nom
- kelemlerim
- kelem+Noun+A3pl+P1sg+Nom
- insanlarimizdaki
- insan+Noun+A3pl+P1pl+Loc+Ki

Uyghurche Analizler (devami)

- yazdim
- yaz+Verb+Pos+Past+A1sg
- yazmadim
- yaz+Verb+Neg+Past+A1sg
- yazGan
- yaz+Verb+Pos+Pres+Perfect+A3sg
- yaz+Verb+Pos^DB+Adj+Yan
- yazmaqçikenmenmiS
- yaz+Verb+Pos+Past+Int+A1sg+Narr

Uyghurcheden Türkçige Tercime

- Uyghurche we Türkchede menidash sözler bek kop.
- Uygurchide bir sözge tehminen 1.44 anlam toghra kilidu.
- Morphologiyelik analiz qilghuchilargha qarap, sözlerning arliship kitish nispidi özgireydu (isim,almash,süpet,revish).

Uyghurchidin Türkchige Tercime

- men at mindim.
- men: men+Pron+ Pers+ A1sg+ Pnon+ Nom
- at : at+Noun+ A3sg+ Pnon+ Nom (?)
at: at+Verb+ Pos+ Imp+ A2sg (?)
- min: min+Verb+ Pos+ Past+ A1sg

- men-> **ben**+Pron+ Pers+ A1sg+ Pnon+ Nom
at-> **at**+Noun+ A3sg+ Pnon+ Nom
at-> **ad**+Noun+ A3sg+ Pnon+ Nom
at-> **firlat**+Verb+ Pos+ Imp+ A2sg
- min-> **bin**+Verb+ Pos+ Past+ A1sg

- **ben at bindim.**

Uygurche we Türkçedeki Belirsizlik

- **Uy**: Men Uyghurche **bilimen**.
Tr: Ben Uygurca **bilirim**.
Tr: Ben Uygurca **bileceğim**.
- **Uy**: Men **bügün** axsham kino **körmän**.
Tr: Ben **bu** akşam film **seyredeceğim**.
Tr: Ben **bu** akşam film **seyrederim**.

Uygurche we Türkçedeki Belirsizlik

- **Uy:** Men bazargha **barimen.**
Tr: Ben pazara **gide(ceğim)rim**
- **Uy:** Men bashta öyge barimen, uningdin kiyin bazargha **barimen.**
Tr: Ben once eve **gideceğim,** daha sonra pazara **gideceğim.**

Uygurche we Türkçedeki Belirsizlik

- Qurallar tüzme
- Eger cümlede tekrar etken bir işe herket bolsa adettiki zaman bolidu.

Uy: Men **her** künü mektepke **barimen**.

Tr: Ben her gün okula **giderim**.

Uy: Biz **adette** Uygurce **sözleyemiz**

Tr: Biz genelde Uygurca **konusuyoruz**.

Uygurche we Türkçedeki Belirsizlik

- Eger cümlede kilidighan zaman bilen munasiwetlik sözler bolsa, kilidighan zaman şeklida tercime qilinidu.
- **Uy:** Men ete mektepke **barimen.**
Tr: Ben yarın okula **gideceğim.**
- **Uy:** Biz **kiler yili** wetenge **barimiz.**
- **Tr:** Biz gelecek sene vatana **gideceğiz.**

Rexmet !

Uyghur Akademisi 2010, İstanbul